

Vesna Merc

TATJANA GREIF
ARHEOLOGIJA IN SPOL. PODOBE SPOLOV V INTERPRETACI-
JI PRAZGODOVINSKIH KULTUR V SLOVENIJI

Ljubljana: Škuc, 2007, Zbirka Vizibilija 16, 280 strani.

Monografija je objava avtoričine disertacije, ki jo je obranila na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete v letu 2005. V njej se je avtorica posvetila vprašanju arheologije spolov in njenim osnovnim konceptom, nato pa preko raziskave spolov v prazgodovinski arheologiji v Sloveniji in njenih aplikacij utemeljila potrebo po novih pristopih.

Knjiga je razdeljena na več sklopov, uvodnega s predstavitvijo teme in metode, nato je v prvem poglavju analitično predstavljena arheologija spolov, ki ji sledi poglavje o arheologiji in tolmačenju spolov. V naslednjem sklopu poglavij pod naslovom Androcentrizen: starejša prazgodovina so od tretjega do devetega poglavja predstavljeni različni interpretativni modeli (človek – prednik, človek – lovec, delitev dela in družbena razmerja, izdelava in uporaba orodij, reprodukcija, monogamija in družina, umetnost, načini razlikovanja in izključevanja). V nadaljevanju je odnos arheologije in spola

predstavljen v kontekstih poljudno znanstvene literature, medijev in popularne kulture ter v šoli in muzejih. Sledijo zaključki in razprave.

Preko diskurzivne analize širokega spektra virov je avtorica skušala identificirati in klasificirati primere arheoloških interpretacij spolov, ki jih je izčrpno ilustrirala s primeri. Obravnavani so bili različni izbrani viri iz obdobja zadnjih petih desetletij, npr. strokovna arheološka periodika, strokovne arheološke monografije in arheološka poglavja v sorodnih monografijah, z enim primerom tudi poljudnoznanstvena arheološka literatura ter množični tiskani mediji.

Preko predstavitve zgodovine arheologije spolov, ki ima začetke v skandinavski arheologiji v sredini 70. let 20. stoletja in se navezuje na feministične teorije ter na poprocesno arheologijo, je predstavljen kontekst in potreba po raziskovanju odnosov med spoli v preteklih druž-

bah. Izpostavljeno je tudi dejstvo, da je interpretacija vedno dvosmerna, saj se dogaja v sedanjosti in je z njo tudi »obarvana«.

Avtorica je identificirala tri osnovne metodološke napake pri določanju ali ugotavljanju spola – posedanjanje, posploševanje (generalizacija, univerzalizem) in androcentrični ali moško-centrični pristop. Slednjega najbolj ilustrirajo sporne rekonstrukcije življenja hominidov ter model moški-lovec (*Man the Hunter*).

Prav androcentrizem po avtoričinem mnenju najbolj zaznamuje sodobno arheologijo v Sloveniji, saj je po njem naslovljena podpoglavja o interpretativnih modelih. Identifikacija konceptov spolov, analiza in razlaga pojmovnega aparata in vsebinskih potez, ki so izoblikovale vizijo starejše prazgodovine v slovenski arheološki vedi, so predstavljene preko analiziranega vpogleda v izbran vsebinski segment ter namensko na statistično nerelevantnem vzorcu. Medtem ko je v diskurzu lova, izdelave in uporabe orodij zaznati precejšen androcentrizem, pa je v arheoloških razlagah preteklosti reprodukcijski status ženske zelo poudarjen. Ta se navezuje na spolno delitev dela in na, za večino arheologije, značilno ostro ločevanje

med »produkcijo in reprodukcijo«, prvo v domeni moških in drugo v domeni žensk. Kljub temu pa je značilna maloštevilčnost objav v zvezi z vprašanji reprodukcije, monogamije in družine, v vsebinskem pogledu pa je ženska obravnavana samostojno ali pa v odnosu do moškega. Pomenljivo pa je, da je ženska, ko in če se pojavlja kot nosilka individualne vloge, vedno pasivna. Slovenska prazgodovinska arheologija je najbolj »ospoljena« v kontekstu razlag umetnosti, vendar le skozi optiko izrazito polariziranega spolnega dimorfizma in komplementarnosti ter spolnega redukcionizma. Prazgodovinska umetnost je tako interpretirana kot izraz moškega kolektiva oziroma maskuline identitete. V diskurzih je avtorica prepoznala tudi diskurze tujosti in izključevanja, kot npr. rasizem, nacionalizem, primitivnost ali tujost (npr. v ločevanju med »domačo« in »tuyo keramiko«), razlikovanje med nižje in višje razvitimi elementi ali kulturnimi pojavi. V povojni arheologiji v Sloveniji je torej mogoče zaznati določene elemente rasizma, seksizma in nacionalizma, težnjo k mitologizaciji, linearni kontinuiteti kulturnega razvoja, k harmonizaciji in idealizaciji preteklosti.

Podobno kot v znanstvenem diskurzu je tudi v poljudnoznanstvenem prepoznati razločno androcetrično noto, spolni dimorfizem in podreprezentiranost žensk, ki nastopajo le posredno, preko določitve spola na osnovi nakita kot grobnega pridatka ali aktivno v le eni vlogi, s šivanjem. Tako tudi analizirana monografija *Zakladi tisočletij* vzdržuje in utrjuje sistem spolne redukcije in spolnih opozicij, posledično pa podaja pomanjkljivo in popačeno sliko življenja v prazgodovini. Uporaba oporečne interpretativne metode v arheološkem avtorstvu poljudnoznanstvenih izdelkov je po avtoričinem mnenju etično vprašljivo in podcenjujoče do splošne javnosti, ki ji je izdelek namenjen.

V analiziranih množičnih medijih je opazna tendenca k poenostavljanju in stereotipizaciji preteklosti, razvoja človeštva in prazgodovinskih obdobj ter klišejskemu videnju arheološke stroke. Slednja je predstavljena mistificirano, razpoznaven del novinarskega diskurza pa je tudi poudarek na vlogi moškega spola v opisih poklicnega vidika arheologije. Po avtoričinem mnenju je ključno, da ni globljega razkoraka med medijskimi in strokovnimi arheološkimi reprezentacijami in referencami

spolov, saj je za oba značilna visoko stereotipizirana podoba spolov.

Nadalje sledi poglavje Položaj v poklicu, kjer so predstavljene štiri faze vstopanja žensk v arheologijo, pionirska faza od formiranja vede do 1. svetovne vojne, druga faza do 2. svetovne vojne je bilo obdobje, ko so bila ženskam še nedostopna profesorska mesta, do leta 1970 je potekala faza konsolidacije in ekspanzije žensk v arheologiji, a je zanj značilna tudi izguba družbenega prestiža in zniževanje plač, šele v četrti fazi od leta 1970 pa nastopijo zahteve po enakopravnosti žensk v arheologiji. Za arheološko stroko v Sloveniji je danes značilna višja stopnja izobrazbe in višja poklicna oziroma karierna pozicija v obratnem sorazmerju z zastopanostjo žensk.

Avtorica vidi izhod iz obstoječega stanja zlasti v vpeljavah in uporabi feminističnih epistemologij, vključevanje družbenih in političnih faktorjev, ključnih za usmerjanje pozornosti na spol – v raziskave.

Z izpovednimi primeri, ki lahko vzbudijo zgražanje ali pa hahljanje, izčrpno opremljena analiza je prikazala manko ne le v ospoljenih temah, tudi v družbenih interpretacijah starejše prazgodovine v Sloveniji. Za lažje sledenje tekstu pa smo ne-

koliko pogrešali bolj jasno označevanje poglavij in podpoglavij ter slikovno opremo primerov. V času, ko so v zahodnih arheologijah, tako v raziskovalnih agendah kot v izobraževalnih programih, vprašanja spolov že desetletje, ponekod celo več, standarden del arheologije, je pričujoče delo še dodaten opomin stroki.

Predvsem v želji po vključevanju sodobnih ospoljenih interpretacij in teorij, ki jih v zadnjem desetletju ni malo niti v arheologiji v Sloveniji, v znanstvene, poljudnoznanstvene, muzejske, izobraževalne in medijske zgodbe.